

DE NEDERLANDSE REYNAERTTRADITIE

RIK VAN DAELE

In een A4-map in mijn machtige, helaas bijna geheel ongeordende archief, waarvan ik steeds stel dat het me drie levenslange jaren zou vergen om het te ordenen, zitten enkele manuscripten van onder anderen Amand Berteloot, Jan Goossens en N.F. Blake, die ooit een deel uitmaakten van het imposante corpus van een boek in voorbereiding dat door het Mercatorfonds uitgegeven zou worden. De artikels zijn nooit gebundeld, het boek is nooit verschenen. Paul Wackers en Erwin Verzandvoort, vrienden die in die tijd met het project bezig waren, weten wellicht waarom het boek nooit is gepubliceerd. Ikzelf zette toen pas mijn eerste schuchtere schreden op het academische vossenpad. Maar ook toen zullen de paden ongetwijfeld krom geweest zijn. Ik vermoed dat we het midden van de jaren tachtig schrijven.

Toen Paul met pensioen ging, moest ik aan dat project denken. Dat zal er wel nooit van komen maar Paul heeft nog plannen genoeg. Twee daarvan liggen mij na aan het hart: een compendium over dierenepiek en een boek over de (Nederlandse) Reynaerttraditie. Beide onderwerpen zie ik Paul met bravoure en flair nog voor 2020 afwerken. Moge het hem als J.W. Muller vergaan, die na zijn pensioen in nog twintig lange jaren meer dan honderd artikels publiceerde, ongeveer evenveel als in zijn academische carrière.

Het compendium lijkt me een klus van en voor vele breinen, liefst een internationaal gezelschap, gemend door Paul als coach, bewaker, voortrekker en kritisch eindredacteur.

Ik dacht zelf ooit aan een digitaal Reynaertapparaat. Ik heb het idee bijna uit mijn hoofd gezet omdat de pensioengrens in België steeds verder opschuift. Een Reynaertencyclopedie als een never ending story, aangevat door iemand met doorzettingskracht en zelfrelativeringsvermogen, een ‘amator’ in de ware zin van het woord. Iemand met brokkenpilootallures ook, met licht romantische zelfmoordneigingen; iemand die niet bang is voor een nachtelijk ad fundum van een veel te sterk Reynaertbiertje, om telkens weer de veel te ondiepe slaap te vatten; iemand ook met een scheut zelfoverschatting, maar evenzeer iemand die niet zonder een netwerk van gelijkgestemden kan. Alleen al voor de letter A zou men kunnen denken aan de lemma’s *Aap* – *Aardenburg* – *Abelquac*

Absdale – Acket – Adema – Arnout – Albe – Algera – Aloïs – Amsterdam – Antwerpen – Arendt – Avesne(s) – ik pluk ze zo als een klein boeket uit het trefwoordenregister van de jaargangen 1-20 van Tiecelijn.

Tiecelijn heeft ondertussen duizenden pagina's reynaerdiana opgeleverd. Geen reynaerdist kan zich permitteren ze links te laten liggen. Ze geven al een half mensenleven lang vorm aan de inhoud van een Reynaertartikel van J.W. Muller uit 1926, straks 90 jaar oud: 'Reinaerts avonturen en rollen in en na de middeleeuwen', gepubliceerd in de *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde* in 1926 (p. 306-350, met – hoe kan het ook anders – een *Naschrift*, p. 351-353). Vorig jaar werden die avonturen en rollen omgedoopt tot 'De metamorfosen van een gemene vos' in een boeiend colloquium van de Universiteit Antwerpen, de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, het Antwerpse conservatorium, het Liberaal Archief en het Reynaertgenootschap.

Paul Wackers is ongetwijfeld de meest geknipte persoon om een compendium over de Europese dierenepiek te schrijven, samen met een team van specialisten van de International Reynard Society (waarbij ik aan Jill Mann denk als medetrekker). Waarom uitgerekend Paul? Omdat hij op het internationale vlak de 'Nederlandse' Reynaertmaterie de plek gegeven heeft die ze verdient, eerst als redacteur en hoofdredacteur van *Reinardus* (met flink wat familiale inbreng, als ik me niet vergis), later als voorzitter van de Société internationale renardienne. Maar ook omdat hij als redacteur van *Tiecelijn* sinds 1998 vele tientallen artikels van diverse pluimage wikte en woog, en zelf diverse bijdragen publiceerde. Paul is geknipt voor de taak vanwege de uitgave van *Reynaerts historie* in *Reynaert in tweevoud* en de Duitse vertaling van de tekst samen met Rita Schlusemann in de 'Bibliothek mittelniederländischer Literatur'; vanwege de diverse artikels over de Reynaerticonografie (mijn samenwerking en vriendschap met Paul begon trouwens met een boeiend onderzoek naar de bronnen van zeven Reynaertkabinetten uit het atelier van de Antwerpse firma Hendrik van Soest rond 1700); vanwege de begeleiding van enkele boeiende Reynaertprojecten, bijvoorbeeld het monnikenwerk van Hans Rijns; en vooral vanwege zijn baanbrekend werk bij de interpretatie van de Reynaertverhalen in zijn dissertatie, die het latere Reynaertonderzoek blijvend beïnvloed heeft. Dit laatste kan en mag niet onderschat worden. Misschien is het daarom jammer dat er niet echt een school 'Wackers' is ontstaan en dat geen van zijn leerlingen volop voor het Reynaertonderzoek heeft gekozen. Paul heeft zich nooit tot de 'matière renardienne' willen beperken, in tegenstelling tot bijvoorbeeld J.W. Muller, die

men een ‘homo unius libri’ is gaan noemen, wat volgens mij meer een compliment is en een geuzennaam dan wat anders.

(Zelf ben ik immers uit noodzaak een vergelijkbare weg als Muller gegaan, zij het dan als man van één stofcomplex, de matière renardienne, en eigenlijk nog specifiek: de Reynaertmaterie van de dertiende eeuw tot de dag van morgen. De *Reynaert* is en blijft het visitekaartje van de Middelnederlandse literatuur, tot (om Louis Paul Boon te parafaseren:) ‘in de eeuwen der eeuwen. Amen.’ Zelfs Vlaanderen heeft sinds 1 juli 2015 zijn literaire canon mét *Van den vos Reynaerde*. Om Muller te citeren: ‘afgezien van Latijnsche werken als die van Erasmus en Thomas a Kempis, [is *Van den vos Reynaerde*] wellicht onze eenige bijdrage tot die wereldliteratuur.’)

Paul Wackers is ook het best geplaatst om een boek over de moderne ‘Nederlandse’ Reynaerttraditie te schrijven. De auteur die dat absoluut noodzakelijke boek zal schrijven, moet immers aan veel eisen/voorwaarden voldoen en over veel kwaliteiten beschikken. Enerzijds moet hij een goed documentatieapparaat hebben, net als kennis, branie en een synthetisch vermogen; anderzijds moet hij over voldoende tijd beschikken, maar ook over de steun en toeverlaat van een groep aandachtige lezers, en – niet te vergeten – een uitgever, die een mooi en rijk geïllustreerd boek wil uitgeven. Het is wachten op *Reynaerts wereld*, een wereld in woorden en beelden over Reynaert de vos. Een boek over de Nederlandse Reynaerttraditie zou gebaat zijn met één pen, ook al zou die geholpen moeten worden door een team met een eindredacteur en een secretariaatsmedewerker. Hoe dat boek er moet uitzien, dat laat ik aan Paul over. Het zou in elk geval het boek met mooie plaatjes moeten worden waar Herman Pleij in 1980 om smeekte (‘Waar blijft het mooie Reynaert-boek?’, in: *Wie veel leest heeft veel te verantwoorden. Opstellen over filologie en historische letterkunde aangeboden aan F. Lulofs*. Groningen, p. 262-266). Er zijn sinds de oproep van Pleij drie boeken met mooie plaatjes verschenen, met name *Reinaert de vos*, nummer 3 van de reeks *Tekst in context* van Hubert Slings (1999), daarvoor *Van den vos Reynaerde. Het Comburgse handschrift* (Leuven, Davidsfonds, 1991, i.s.m. Veerle Uyttersprot en Jo de Vos) en daarna *Reinaerts streken* (id., 2001), waarbij Jef Janssens en ikzelf een interessant fundament hebben gelegd en enkele mooie aanzetten hebben geleverd. De tentoonstelling *Reinaerts streken* die in Lokeren, Damme en Hulst te zien was, toonde de kracht van het verhaal van de metamorfosen van Reynaert. Misschien kan *Reinaerts streken* de kern van het nieuwe boek vormen, aangevuld met onderzoeksmateriaal van Amand Berteloot, Jan Goossens, Mark Nieuwenhuis, Yvan de Maesschalck,

Hans Rijns, René Broens, André Bouwman en nog zo vele anderen. Misschien wordt het wel een tentoonstellingscatalogus als synthese van twee eeuwen Reynaertonderzoek naar Reynaerts avonturen, rollen en metamorfosen. Hoe lang is het geleden dat er een grote Reynaerttentoonstelling is geweest waarin topstukken werden getoond? Düsseldorf 1989? Münster 1991? Jan Deschamps was de laatste die alle beschikbare Reynaertmanuscripten in eenzelfde ruimte bijeengebracht ... in 1970. Bijna vijftig jaar geleden.

Binnenkort wordt het Reynaertgenootschap dertig jaar en de stad Sint-Niklaas achthonderd en doet er zich hier of daar wel een opportuniteit voor. Misschien zijn de stad Antwerpen en de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, fiere bezitters van de collectie Wim Gielen, of de K.B.'s in Brussel en Den Haag, de universiteiten van Utrecht, Leiden en/of Nijmegen wel geïnteresseerd? Tijd brengt raad.

En ondertussen snelt diezelfde tijd en blijven vele herinneringen levend. Precies dertig jaar geleden ontmoette ik Paul op het Reynaertcolloquium in Spa, waar hij op 2 oktober 1985 sprak over 'The Image of the Fox in Middle Dutch Literature' (toen al!). Op 1 juli (1992), de verjaardag van Herman Heyse, was Paul lid van mijn Leuvense doctoraatsjury. Een grotere eer kon een van de grootste reynaerdisten van de twintigste en eenentwintigste eeuw mij niet betuigen. Dat hij nadien mee in de Tielcelijnboot stapte, maakte mijn waardering en sympathie alleen nog maar groter. Om dat alles is de slotzin van deze bijdrage de geschikte plek om een stevig 'dank je wel, Paul' te zeggen.